

Begrotingsbehandeling Eerste Kamer

Stemmachines

Algemeen

Voorzover thans valt na te gaan, is het ongunstig resultaat van het gebruik van stemmachines te wijten aan de volgende twee factoren, waarvan de onderlinge samenhang nog niet geheel valt te evalueren:

a. storingen in de machines. Bij enkele machines schijnt de bedieningshandel vastgelopen te zijn, bij anderen zouden andere mechanische storingen zijn opgetreden.

b. de kiezers wisten niet met de machines om te gaan. In de meeste gemeenten blijkt de grote meerderheid van het electoraat bij de verkiezing in het stembureau voor het eerst een stemmachine te hebben gezien.

Ad a. Het met de hand geproduceerde apparaat, dat aan het Ministerie ter goedkeuring is "voorgezet" en dat door de Kiesraad en door een technisch bureau diepgaand is beproefd, vertoonde geen enkele der storingen, welke thans in de persberichten worden vermeld. De machines, welke in de gemeenten zijn beproefd, zijn op de lopende band gemaakt en zij behoren geheel gelijk te zijn aan het goedgekeurde prototype. ~~En~~ Of dit het geval is, kan thans nog niet worden gezien. Dit zal van departementszijde nl. eerst mogelijk zijn, nadat over de toelating van de benoemde leden van provinciale staten is beslist. De burgemeester heeft er krachtens artikel L ~~der~~ 13 der Kieswet op toe te zien, dat de machine niet worden geopend voor het zo juist genoemde tijdstip.

Wel kan blijkens dit artikel het hoofdstembureau een onderzoek instellen, doch dit kan - gezien de krachtens artikel M 1 der Kieswet beschikbare tijd (tot de tweede dag na die der stemming) - slechts oppervlakkig zijn. Een diepgaander onderzoek kan worden ingesteld door de commissie uit het vertegenwoordigend lichaam, belast met het onderzoek der geloofsbrieven, i.c. door deze commissies uit provinciale staten. Het is natuurlijk in het onderhavige geval beter, dat zo'n onderzoek "centraal" (vanuit ons departement) geschiedt, zonder dat tevoren door bedoelde commissies aan de machines is gepeuterd. Desalniettemin bestaat de bevoegdheid daartoe bij de commissies. Gehoopt wordt, dat zij zich bij onderzoek niet met de technische storingen inlaten, omdat daardoor wellicht aanwijzingen verloren zouden gaan.

Het zal gewenst zijn, de burgemeesters ~~hieraan~~ te herinneren en hen tevens te verzoeken niet tot opening over te gaan dan nadat dezerzijds is beslist of en zo ja welk onderzoek met betrekking tot de machines zal worden ingesteld.

De vraag, of de goedkeuring thans zou moeten worden ingetrokken, wordt voorshands ontkennend beantwoord. Afgezien hiervan, dat waarschijnlijk geen enkele gemeente vooreerst een verdere proef met deze machine zal willen doen, zodat overhaaste beslissingen niet nodig zijn, moet worden vastgesteld, dat nog geenszins gebleken is, dat het apparaat, zoals dit door UExc. is goedgekeurd, ondeugdelijk zou zijn. Dezerzijds wordt voorsnog aangenomen dat de lopende-band-productie ernstige feilen heeft vertoond.

*van was dit bepaald in
artikel L 13*

Op dit stuk ware een nader technisch onderzoek van de gebezigde machines af te wachten. Hierover zullen U binnenkort voorstellen bereiken.

Mocht uit het onderzoek blijken, dat de thans geleverde machines afwijken van het prototype, dan staat wél een middel ter beschikking om verdere verspreiding van de thans geproduceerde machines tegen te gaan, c.q. te reguleren. Krachtens artikel I 14, eerste lid, Kiesbesluit dient nl. een stemmachine, behorende tot een door de Minister van Binnenlandse Zaken goedgekeurd merk en type, van een rijkskeurmerk te zijn voorzien. Dat rijkskeurmerk mag m.a.w. niet aangebracht worden, wanneer de desbetreffende machine(s) niet geheel gelijk zijn aan het goedgekeurde prototype. De Minister kan op grond hiervan bij gebleken noodzaak toezicht doen uitoefenen op de juiste naleving hiervan. Dit zal in het algemeen steeds gelden voor door de Overheid goedgekeurde prototypen, zoals ook bij bv. brandblusapparaten, autolampen e.d.

Ad b. De indruk bestaat, dat de gemeenten over het algemeen te snel tot het gebruik van stemmachines zijn overgegaan en dat zij de zo nodige instructie van de kiezers te licht hebben opgevat. Te snel, omdat men maar één of twee weken vóór de stemming de beschikking over machines kreeg, waardoor het electoraat niet voldoende kon worden voorgelicht. Van de landelijke bevolking uit Maasdriel heeft maar 1 op de 7 kiezers tevoren instructie gehad. In Wassenaar heeft slechts 10% van de kiezers gebruik gemaakt van de gelegenheid om tevoren met de machine te oefenen. Dit is beslist verre onvoldoende. In de vanwege het departement gegeven voorlichting is steeds gesteld, dat men de kiezers geruime tijd van tevoren de gelegenheid moest geven zich "in te spelen".

Gevolgen van het slechte resultaat

De Minister van Binnenlandse Zaken heeft geen enkele bevoegdheid om bij een ongeregelde gang van zaken in enig stembureau of in enige kieskring in te grijpen. De enige bevoegde instantie is hier het vertegenwoordigende lichaam, waarvoor de verkiezing heeft plaatsgevonden (artikel U 5, Kieswet). Besluit het vertegenwoordigende lichaam tot niet-toelating van één of meer leden wegens de ongeldigheid van de stemming in een stembureau (= stembureau) of in een grotere eenheid (bv. kieskring), dan vindt aldaar binnen een maand, nadat een desbetreffende kennisgeving aan de in artikel U 7, eerste lid, genoemde instanties is toegezonden, een nieuwe stemming plaats. De dag der stemming wordt ~~van~~ vastgesteld door de in artikel U 7, tweede lid, Kieswet aangegeven instanties.

In herinnering wordt gebracht, dat laatstelijk in Huissen bij de in 1962 gehouden gemeenteraadsverkiezing een herstemming in de gehele gemeente heeft plaatsgevonden.

Of het in enig geval ten aanzien van de verkiezingen voor provinciale staten voor dit jaar tot een herstemming zal komen, valt nog niet na te gaan. De missers bij de stemmachines betreffen in de overgrote meerderheid aantallen van beneden de 1.000 kiezers, welke op de vaststelling van de uitslag waarschijnlijk geen enkele invloed zullen uitmaken. Anders ligt dit bij het gebezigde foutieve stembiljet in de kieskring Hengelo (0), waar alle kiezers in de gemeenten Hengelo, Borne, Markelo, Goor, Rijssen, Diepenheim, Stad-Delden, Aäbt-Delden en Haaksbergen van zo'n biljet gebruik gemaakt hebben. De eerste reactie van de CdK was, dat een herstemming zou dienen plaats te vinden in alle genoemde gemeenten.

Doch ook hier moeten provinciale staten beslissen. Verder blijken er ook verkeerde lijstnummers te zijn gebezigd op aan de kiezers toegezonden oproepingskaarten. Nadere gegevens zijn hierover nog niet bekend, doch ook hier zullen uiteraard provinciale staten het laatste woord hebben.

01
t